

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

ВИПУСК 33

Рівне – 2021

УДК 94(477) + 94 (100)
А 43

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 33. Рівне: РДГУ, 2021. 256 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор
(м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова,
Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор
(м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 10 від 25 листопада 2021 р.*

***Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р***

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdgu@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

РОЗДІЛ III ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

УДК 930.1(410.1+73):321.74

ПРАЦІ РАДЯНОЛОГІВ ЯК ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР

Дмитро Петрик

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12

e-mail: kvartallutshee@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7184-5807>

Мета дослідження. З'ясувати основні тенденції у висвітленні національної політики СРСР англomовними радянологами. Охарактеризувати науковий доробок радянології в якості джерела для вивчення вказаної проблеми.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи: загальний аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування і конкретизація. Спеціально-історичні методи: метод періодизації, історико-порівняльний метод, історико-системний метод.

Висновки. Англomовна історіографія є цінним джерелом для вивчення національної політики СРСР. Вона репрезентує погляди науковців, що були сучасниками подій і, в той же час, не зазнавали тиску радянської цензури. Крім того, праці радянологів являють собою доробок представників дослідницького напрямку, що, зіткнувшись із проблемами «джерельного голоду» та надмірної політизації, спромігся успішно подолати їх в ході своєї еволюції.

Ключові слова: Радянологія, радянознавчі студії, англomовна історіографія, національна політика СРСР.

Dmytro Petryk. THE RESEARCHES OF THE SOVIETOLOGISTS AS A VALUABLE SOURCE FOR STUDYING THE PROBLEM OF NATIONAL POLICY OF THE USSR

The aim of the study. To find out the main tendencies in the coverage of the national policy of the USSR by English-language sovietology. To describe the scientific achievements of the sovietology as a source for studying the mentioned problem.

Research methods. General scientific methods: general analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, abstraction and concretization. Special-historical methods: periodization method, historical-comparative method, historical-system method.

Conclusions. English-language historiography is a valuable source for studying the USSR national policy. It represents the views of researchers who were contemporaries of the events and, at the same time, were not under the pressure of Soviet censorship. In addition, the works of the sovietologists belong to the field of researches, which faced the problems of "source hunger" and excessive politicization, having managed to successfully overcome them in the course of its evolution.

Key words: Sovietology, Soviet studies, English-language historiography, national policy of the USSR.

Термін «радянологія» найчастіше використовують для позначення міждисциплінарної наукової галузі, спрямованої на всебічне дослідження найрізноманітніших аспектів існування СРСР – від політики і економіки, до побуту пересічних громадян [8, с. 33]. Зародження та найбільш активний розвиток радянології відбувалися у країнах Західної Європи (переважно Великобританії) та Сполучених Штатах Америки. Саме тому більша частина досліджень радянологів опублікована англійською мовою [10, с. 87].

Тривалий час радянологія, як квінтесенція англо-американських академічних студій, присвячених вивченню СРСР, зазнавала суттєвої критики з боку світової наукової спільноти [6, с. 171]. Не секрет, що роботи англомовних істориків, у яких подавався аналіз тих чи інших процесів, сфер життя Радянського Союзу, в першу чергу піддавалися суворим і детальним критичним розборам представників радянської історіографії. Така тенденція незмінно зберігалася аж до кінця 80-х років [4, с. 36–37]. Проте не вона стала головною причиною того, що значній частині досліджень західних авторів на тему СРСР відмовляли у науковому статусі чимало авторитетних істориків зі світовим ім'ям, котрі не були пов'язані з жодними радянськими інституціями. Серед головних чинників, котрі визначали таке критичне ставлення до англомовних радянознавчих студій слід назвати вкрай обмежену джерельну базу більшості праць, а також – високий рівень суб'єктивізму їх авторів [6, с. 172].

Причини, чому коло джерел, на які могли опиратися у своїх дослідженнях радянологи, було надзвичайно вузьким, пояснити неважко. Переважна більшість статистичної та управлінської інформації про стан справ у СРСР, знаходилося у віданні центральних чи республіканських органів влади. Тому можливість ознайомитися з відомостями, без урахування яких створити дійсно об'єктивну історичну працю практично неможливо, була майже завжди обмеженою накладеними на них грифами секретності. Протягом тривалого часу список доступних західним дослідникам документальних джерел, позбавлених впливу цензури, майже повністю вичерпувався архівом Троцького та «Смоленським архівом». Специфіка першого джерела і оманлива «достатність» другого не додавали можливостей здійснення всебічного аналізу проблем радянської дійсності [5, с. 20–23]. Загальний вельми недружній стан англо-радянських та американсько-радянських відносин протягом майже всього періоду

співіснування цих держав, також не покращував ситуацію. Підписання першої угоди про культурний обмін між США та СРСР відбулося лише 1958 року. Трапилося це виключно у контексті тимчасового потепління стосунків цих країн під час «хрущовської відлиги» і в майбутньому не стало передвісником тенденції на розширення співпраці. Природно, що подібний стан речей також негативно позначився на степені інформованості більшості радянологів про різніаспекти життя Радянського Союзу [6, с. 172].

Що ж до вагомої частки суб'єктивних міркувань, то її наявність у роботах представників даної наукової галузі, не в останню чергу обумовлена Холодною війною як суттєвим фактором, що нерідко виступав причиною проведення багатьох радянознавчих досліджень у західних державах і майже завжди впливав на їх характер. Частина історичних праць, у яких проводився аналіз певних сфер життя СРСР, створювалися на замовлення урядових організацій держав Західного блоку, і метою їх написання в першу чергу виступав намір нанести репутаційну шкоду геополітичному супротивнику, а не пошук наукової істини. Представники ж тієї частини радянознавців, котрі не опускалися до авторства політичних памфлетів і пріоритетом своїх досліджень визначали саме їх об'єктивність, нерідко самі потрапляли під вплив всеохоплюючої пропаганди котроїсь зі сторін конфлікту та мимоволі ставали надто упередженими при оцінці тих чи інших фактів, явищ, процесів [9, с. 12].

Іншим вагомим чинником, що нерідко підштовхував радянологів робити доволі суб'єктивні висновки, були соціокультурні та цивілізаційні відмінності між західним світом, котрий формував свідомість більшості англомовних радянознавців та суспільством СРСР – головним об'єктом їх досліджень. Крім того, на подібне становище у радянологічних студіях вплинув і вкрай низький рівень розвитку історичної славістики у країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки на момент виникнення суттєвого академічного інтересу до різнопланового вивчення Радянського Союзу. Як наслідок, у період написання значної частини англомовних досліджень, присвячених СРСР, історична наука країн, у яких працювали їх автори, не володіла тією кількістю матеріалу про особливості історичного і культурного розвитку народів Радянського Союзу, котрої було б достатньо для легкого формулювання коректних відповідей на запитання, що ставили перед собою радянологи. Накопичення знань, необхідних для всебічного розуміння політичних, економічних, суспільних та інших процесів, що відбувалися в СРСР, проходило паралельно зі створенням історичних праць, присвячених Країні Рад. Зі збільшенням його кількості, поступово зростала і якість цих робіт [7, с. 40–42].

Звісно ж, далеко не всі дослідження радянологів характеризувалися недостатнім рівнем об'єктивності зроблених висновків. Проте наявність певної частини історичних праць, для яких був властивим вказаний недолік, на довгі роки створила негативний імідж цьому дослідницькому напрямкові західної науки. Уже згадана бідність джерельної бази у розпорядженні англомовних фахівців, що бралися досліджувати Радянський Союз, також викликала вкрай обережне ставлення до надання позитивних рецензій їх науковому доробку.

Оцінка внеску радянологів у процес накопичення історичних знань про СРСР тривалий час залишалася доволі скептичною [11, с. 5].

Вважаємо за потрібне зазначити, що висновки стосовно вкрай низької наукової цінності більшості західних радянознавчих досліджень були несправедливо категоричними навіть щодо історіографічного надбання минулого. Критика напрацювань радянологів часів Холодної війни, зведена до спроби охарактеризувати увесь пласт робіт даного напрямку як збірник створених без опори на джерела памфлетів, позбавлених зваженого історичного аналізу, є необґрунтовано упередженою. Така позиція, перераховуючи навіть найдрібніші причини не довіряти працям західних дослідників СРСР 1960–1990 років, не враховує жодного з факторів, котрі надавали частині досліджень зазначеного періоду суттєвий відсоток об'єктивності.

По-перше, слід мати на увазі, що далеко не всі дослідження радянологів після початку Холодної війни отримували державне фінансування саме з пропагандистською метою. Уряди США, Великобританії та їх союзників, зіткнувшись із серйозним геополітичним суперником у обличчі Радянського Союзу, мали потребу володіти правдивою інформацією про положення справ у стані ворога. Частина праць, робота над якими проводилася за рахунок бюджетної підтримки, створювалися для того, щоб досягнути саме цієї мети. Через це їх автори старалися не допускати голосливих припущень – відповідність дійсності написаного ними у своїх дослідженнях безпосередньо впливала на долю подальшого субсидування наукових програм [8, с. 33–48].

По-друге, не слід сприймати радянологію як монолітну наукову дисципліну. Станом на кінець 1980-х років серед західних дослідників СРСР уже викристалізувалося два окремих, повноцінних суспільствознавчих напрями, що суперничали один із одним: тоталітарна концепція та ревізійністська школа [6, с. 175]. Прибічники першого дослідницького спрямування (тоталітаристи) розглядали радянські соціальні та економічні конструкти у першу чергу підкутом зору поглядів на СРСР як на типовий зразок тоталітарної держави ХХ століття зі всіма характерними для політичних утворень даного штибу особливостями. Будь-які явища та процеси у Радянському Союзі пояснювалися ними крізь призму бажання правлячої верхівки повністю контролювати усі аспекти життя суспільства, нівелюючи роль особистості та витравлюючи будь-який натяк на інакодумство задля збереження своєї влади [2, с. 93–115]. Ревізійністи ж, у свою чергу, заперечували подібні підходи. Вони стверджували, що політичний режим СРСР не можна віднести до таких «типових» зразків тоталітаризму як націонал-соціалізм у Німеччині та режим Муссоліні. По-перше тому, що радянська держава існувала значно довше, аніж гітлеризм чи італійський фашизм і за свою історію неодноразово зазнавала суттєвих політичних трансформацій, не всі з яких вписуються до концепції такого римітивного порівняння. По-друге, ревізійністи відстоювали точку зору, що ідеологічні відмінності Радянського Союзу від Німеччини та Італії 40-х років також позначилися на суттєвій різниці систем управління

суспільствами вказаних країн. Попри чималу кількість подібних рис між цими політичними режимами, комуністична ідеологія СРСР принаймні декларативно сповідувала кардинально протилежні (по відношенню до ультраправих політичних програм) посили: народовладдя на протигагу вождизму, рівність замість елітаризму тощо. Необхідність радянської верхівки хоча б позірно демонструвати відповідність положення справ у державі заявленим партією ідеологемам, призводила до необхідності використовувати інакші управлінські підходи [1, с. 325–337].

Конкуренція між двома науковими напрямками у межах радянології, стала вагомим чинником, котрий стимулював прогрес досліджень у даній галузі. З метою довести свою правоту, ревізіоністи відмовляються від концепції вивчення суто політичних процесів СРСР, звертаючи свій погляд до соціальної історії у пошуках підтверджень відмінностей радянського суспільства від суспільств інших тоталітарних державних утворень. В свою чергу, прибічники тоталітарної теорії приймаються набагато завзятіше шукати і аналізувати всю доступну їм інформацію про політичне життя СРСР, намагаючись віднайти нові докази наявності серед комуністичної верхівки так званого «тоталітарного консенсусу», використання нею саме тоталітарних закулісних методів управління. В результаті уже за період Холодної війни суттєво розширюється коло наукових інтересів радянологів та зростає відсоток об'єктивності у їх працях. Кількість бажаючих штучно звужувати об'єкт дослідження та писати політизовані твори, спираючись на джерельну базу, що має низьку вірогідність, значно зменшується із приходом розуміння – кожне написане у роботі слово буде детально розібране представниками конкуруючого напрямку, які також мають високу обізнаність у темі. Соціальна історія посилює свої позиції у списку пріоритетних напрямків радянознавчої дослідницької ниви, а вивчення мотивів та діяльності радянської політичної верхівки перетворюється на окрему субдисципліну – кремлінологію, котра послуговується власними, більш підходящими методологічними підходами [6, с. 176].

Враховуючи перелічені особливості розвитку радянознавчих студій у 1940–1980 роках, спроби відмовити більшій частині робіт даної галузі, написаних протягом зазначеного періоду, у науковому статусі, вважаємо необґрунтованими. Окремо ж варто підкреслити, що після розпаду СРСР радянологія, котрій пророкували швидкий занепад у зв'язку з даними подіями, навпаки почала нову епоху свого розвитку. Відсутність такого сильного політичного запиту на дослідження, яким він був у часи Холодної війни, призвела до того, що наукове вивчення СРСР остаточно перемістилося до суто наукової, не заполітизованої, площини. Цей чинник вагомо підвищив рівень об'єктивності радянознавчих робіт, написаних після 1991 року [6, с. 177]. Іншим поворотним для сучасної радянології моментом стало зникнення «залізної завіси» внаслідок падіння Радянського Союзу. Отримання західними дослідниками можливості працювати із величезною кількістю засекречених раніше джерел вивело радянознавство на абсолютно новий якісний рівень, стало відправною точкою переосмислення багатьох усталених положень [5, с. 20–23].

Підсумовуючи, можемо прийти до висновку, що радянологія – це дисципліна, котра пройшла довгий шлях від маргінального дослідницького напрямку, представленого невеличкою кількістю суб'єктивних науково-популярних памфлетів, до всесвітньо визнаної наукової галузі, закидати авторитетним представникам якої нерелевантність їхніх робіт не наважиться жоден із визнаних членів академічної спільноти. Відсутність у працях західних фахівців тих ідеологічних кліше, що характерні для радянської історіографії, а також завершеність становлення радянології як дисципліни, котра вже подолала «хворобу політизації» надають англomовним радянознавчим студіям особливої цінності.

Ознайомитися із пластом напрацювань радянологів – значить, отримати в руки потужну зброю, котра безумовно знадобиться для вирішення завдань, посталих перед сучасними українськими дослідниками. Одним із них є створення моделі історичної пам'яті, що відповідатиме поточним націєтворчим цілям українців, по-новому інтерпретуючи для цього досвід радянського минулого. Не в останню чергу – з'ясуванню справжньої сутності національної політики Радянського Союзу відносно українського народу. Інше завдання – формування дійсно об'єктивної картини періоду СРСР, його значенні для України, адже головним прагненням історика завжди повинен залишатися пошук наукової істини.

Російська академічна спільнота уже встигла збагнути рівень значимості напрацювань радянологів. За період існування РФ, науковцями Росії написана чимала кількість праць, присвячених дослідженню англomовної історіографії Радянського Союзу. В. Дроздов, Є. Кодин, О. Некрасов, В. Кузнецов, О. Орачева – ось далеко не повний список авторів, що відзначилися на цій ниві [4, с. 34–39]. Частина із них не оминула увагою і проблему національної політики СРСР, висвітленої крізь призму робіт радянологів. Наприклад, російський історик Борис Поварніцин, у своїй дисертації «Англо-американская историография национальной политики СССР и постсоветских государств», а також статті «Этнополитика сталинизма: основные тенденции англоязычной историографии» обстоює висновки, згідно з якими об'єктивними можна вважати міркування лише тих радянологів, котрі пишуть про майже повну відсутність русифікаційних процесів у Радянському Союзі. Закидає англomовним дослідникам хибність їх переконань відносно імперськості радянської національної політики. Попри значну цінність внеску даного дослідника у опис та переклад західних радянознавчих праць, очевидним є факт застосування автором вагової частки пересмикувань при їх аналізі [12]. Інша історикиня із РФ – Олена Борисьонок, також затято критикує роботи тих радянологів, що давали негативну оцінку національній політиці Радянського Союзу. При чому робить це принагідно, зосереджуючи основну увагу на шельмуванні сучасних концепцій української історіографії, неспроможної, на її думку, до неупередженого наукового аналізу саме через надмірну схильність довіряти західним авторитетам [3].

Українські науковці також починають спроби формування власних поглядів на англomовну історіографію національної політики СРСР. Дослідниця з Інституту історії НАН

України, пані Наталія Лаас, опублікувала статтю «Соціальна історія СРСР в американській історіографії: теоретичні дискусії 1980–2000-х років», де подається аналіз напрацювань радянологів у тому числі відносно національної політики Радянського Союзу [6]. А український історик Генадій Первий із Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» у своїй роботі «Англомовна історіографія національного питання СРСР» здійснив спробу рішучого заперечення подібних закидів російських науковців, спираючись на опубліковані думки авторитетних західних радянознавців [11].

Приймаючи до уваги все сказане, можемо ствердити – подальша робота у напрямку дослідження наукового доробку радянологів стосовно національної політики Радянського Союзу є одним із важливих завдань, що стоять передвітчизняною історичною наукою.

Джерела та література

1. Fitzpatrick Sh. Revisionism in retrospect: A personal view. *Slavic Review*. 2008. № 67. P. 325–337.
2. Schapiro L. The concept of Totalitarianism. *Journal of Soviet and East European Studies*. 1969. № 73. P. 93–115.
3. Борисенко Е.Ю. Украинизация 1920-х – 1930-х годов в СССР в освещении современной украинской историографии. *Славяноведение*. 1999. № 5. С. 155–169.
4. Гаврицков Д.Ю. Национальный вопрос и национальная политика в СССР в 1970-е – 1980 гг. в зарубежной литературе: опыт англоязычного анализа. *Инженерный вестник Дона*. 2014. № 3. URL:http://ivdon.ru/uploads/article/pdf/IVD_25_gavritskov.pdf_2478.pdf
5. Гримстед П.К. Зарубежная архивная руссика и советика. Происхождение документов или их отношение к истории России (СССР), потребность в описании и библиографии. *Отечественные архивы*. 1993. № 1. С. 20–53.
6. Лаас Н.О. Соціальна історія СРСР в американській історіографії: теоретичні дискусії 1980-2000-х рр. *Український історичний журнал*. 2010. № 4. С. 170–191.
7. Лаптева Е. Американское руссиеведение 1970–2000 гг.: характерные черты социокультурных исследований: Автореф. дисс. ... д-ра ист. наук: 07.00.09. Тюмень, 2005. 60 с.
8. Меньковский В.И. История и историография: Советский Союз 1930-х годов в трудах англо-американских историков и политологов. Минск: БГУ, 2007. 358 с.
9. Некрасов А.А. Становление и этапы развития западной советологии: текст лекций. Ярославль: Яросл. гос. ун-т. 2000, 68 с.
10. Нефьодов Д.В. Робітничий клас в УРСР в повоєнне двадцятиріччя (1946–1956 рр.): історіографія проблеми : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Запорізький національний університет. Миколаїв-Запоріжжя, 2018. 523 с.
11. Первий Г.Л. Англомовна історіографія національного питання в СРСР. *Гуманітарний журнал*. 2013. № 4. С. 3–9.

12. Поварницын Б.И. Этнополитика сталинизма: основные тенденции англоязычной историографии. *Вестник Пермского государственного технического университета. Культура. История. Философия*. Пермь, 2010. № 3(29). С. 112–116.

References

1. Fitzpatrick Sh. Revisionism in retrospect: A personal view. *Slavic Review*. 2008. № 67. P. 325–337.
2. Schapiro L. The concept of Totalitarianism. *Journal of Soviet and East European Studies*. 1969. № 73. P. 93–115.
3. Borisenok E. Ju. Ukrainizacija 1920-h – 1930-h godov v SSSR v osveshhenii sovremennoj ukrainskoj istoriografii. *Slavjanovedenie*. 1999. № 5. S. 155–169.
4. Gavrickov D. Ju. Nacional'nyj vopros i nacional'naja politika v SSSR v 1970-ch – 1980 gg. v zarubezhnoj literature: opyt anglojazыchnogo analiza. *Inzhenernyj vestnik Dona*. 2014. № 3. URL:http://ivdon.ru/uploads/article/pdf/IVD_25_gavritskov.pdf_2478.pdf
5. Grimsted P.K. Zarubezhnaja arhivnaja rossika i sovetika. Proishozhdenie dokumentov ili ih otnoshenie k istorii Rossii (SSSR), potrebnost' v opisanii i bibliografii. *Otechestvennye arhivy*. 1993. № 1. S. 20–53.
6. Laas N.O. Sotsialna istoriia SRSR v amerykanskkii istoriohrafii: teoretychni dyskusii 1980-2000-kh rr. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2010. № 4. S. 170–191.
7. Lapteva E. Amerikanskoe rossievedenie 1970–2000 gg.: harakternye cherty sociokul'turnyh issledovanij: Avtoref. diss. ... d-ra ist. nauk: 07.00.09. Tjumen', 2005. 60 s.
8. Men'kovskij V.I. Istorija i istoriografija: Sovetskij Sojuz 1930-h godov v trudah anglo-amerikanskih istorikov i politologov. Minsk: BGU, 2007. 358 s.
9. Nekrasov A.A. Stanovlenie i jetapy razvitija zapadnoj sovetologii: tekst lekcij. Jaroslavl': Jarosl. gos. un-t. 2000, 68 s.
10. Nefodov D.V. Robitnychi klas v URSR v povoienne dvadtsiatyrichchia (1946–1956 rr.): istoriohrafiiia problemy : dys. ... d-ra ist. nauk : 07.00.06. Zaporizkyi natsionalnyi universytet. Mykolaiv-Zaporizhzhia, 2018. 523 s.
11. Pervyi H. L. Anhlomovna istoriohrafiiia natsionalnoho pytannia v SRSR. *Humanitarnyi zhurnal*. 2013. № 4. S. 3–9.
12. Povarnicyn B. I. Jetnopolitika stalinizma: osnovnye tendencii anglojazыchnoj istoriografii. *Vestnik Perm'skogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta. Kul'tura. Istorija. Filosofija*. Perm', 2010. № 3(29). S. 112–116.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Микола Федоришин

ПІВДЕННО-СХІДНИЙ КОРДОН ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО КНЯЗІВСТВА У
СЕРЕДИНІ XII СТОЛІТТЯ 3

Грина Максимчук

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ ЯК РОЗРОБНИК НОВИХ ПРОГРЕСИВНИХ КОНЦЕПЦІЙ
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 11

Андрій Комар-Маліновський

ТРАДИЦІЇ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
ЗАКЛАДЕНІ ПЕТРОМ МОГИЛОЮ 15

Станіслав Мамчур, Валентина Доброчинська

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРИМСЬКОГО ХАНСТВА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XVII – XVIII СТОЛІТТЯХ 23

Христина Головата, Валентина Доброчинська

ТРАГІЗМ НАУКОВОЇ ДОЛІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО (1871–1942 РР.) 31

Марта Боярчук

ЛЮДИНА В СВІТОГЛЯДІ Й ІДЕОЛОГІЇ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА
(ІВАНА ОГІЄНКА) 39

Софія Муштук

ЗМІНА СТАТУСУ І ВНУТРІШНІЙ УСТРІЙ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ 47

Вікторія Ішук

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ВОЛИНСЬКОГО ВОСВОДСТВА
МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ 52

Руслан Сіромський

«ОБЕРЕГТИ ВІД НЕБАЖАНИХ КОНТАКТІВ»:
ПОВОЄННІ ПОЇЗДКИ ПЕТРА КРАВЧУКА В ЗАХІДНІ ОБЛАСТІ УРСР 65

Богдан Олешко, Віталій Півоварчук

РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
50-Х – 60-Х РР. 73

Дмитро Малезик

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РСРВ
1960-ТІ – НА ПОЧАТКУ 1980-Х РР. 79

Максим Залужний

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БОЛОХІВСЬКОГО ГОРОДИЩА НА ТЕРИТОРІЇ
ЗАМКУ У СТАРОКОСТЯНТИНОВІ 87

РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Наталія Плюта, Аліна Корольова

МОНУМЕНТАЛЬНІ КОРАБЕЛЬНІ ПОХОВАННЯ РАНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
НА ПРИКЛАДІ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НОРВЕГІЇ 91

Аліна Хведас, Олена Ворон

СХИЗМА 1054 РОКУ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ
ВІДНОСИН СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ 99

Тетяна Печоха, Олена Ворон

ФЕНОМЕН «ПОЛЮВАННЯ НА ВІДЬОМ» ТА ЙОГО ВИЯВИ У
СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ 108

Мар'яна Кобзар, Оксана Ворон

НАУКОВА ПРАКТИКА МІСІОНЕРІВ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ В АЗІЇ XVI–XVIII СТОЛІТТЯХ . 118

Валентин Константинов

МОЛДАВСКОЕ КНЯЖЕСТВО В НАЧАЛЕ 20-ГОДОВ XVII ВЕКА И ПОСОЛЬСТВО В
ИСТАМБУЛ КШИШТОФА ЗБАРАСКОГО 127

Вячеслав Ціватий

ДИПЛОМАТІЯ, ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І КУЛЬТУРА КОМУНІКАЦІЇ ВРАНЬОМОДЕРНІЙ
ЄВРОПІ: СПЕЦИФІКА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПРОФЕСІЙНІ ПРАКТИКИ ТА
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ІТАЛІЇ 137

Світлана Свінцицька, Олена Ворон

РАСОВА СЕГРЕГАЦІЯ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ 149

Андрій Богданович

БОРІТЬБА САМОДЕРЖАВ'Я З ТОЛЬСТВОМ У БІЛОРУСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ У
XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ 161

Боголейша Светлана

ВЛИЯНИЕ ИДЕОЛОГИИ КРАЯ НА РАЗВИТИЕ БЕЛОРУССКОГО И ЛИТОВСКОГО
НАЦИОНАЛЬНЫХ ДВИЖЕНИЙ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА 169

Александр Кукса

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В СТЕНАХ
НАРОДНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ 178

Руслан Постоловський

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СРСР У 1953–1964 РОКАХ 185

Степан Синяк

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ І РОСІЙСЬКА ІНТЕРВЕНЦІЯ В УКРАЇНІ 196

Марина Климко

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 203

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Петрик Дмитро

ПРАЦІ РАДЯНОЛОГІВ ЯК ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР 209

Роман Михальчук

ГОЛОКОСТ В РІВНОМУ В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ
ІСТОРИОГРАФІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕФФРІ БЕРДЗА 217

Оксана Лепеш

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ИСТОРИИ С ДРУГИМИ НАУКАМИ КАК
ОСНОВА СОВРЕМЕННЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 224

Ольга Северова, Микола Жук

ЕТАПИ ПОШУКУ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 232

Катерина Попова

ЦІНІСНІ ПОСИЛИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ
У «СИСТЕМІ КООРДИНАТ» ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНИ 239

Ліннік Юрій

ПРОБЛЕМА ЕВДЕМОНІЗМУ У ФІЛОСОФІЇ 246

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 33

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 0 1.12.2021 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Зам. № 247/1. Ум. друк. арк. 17,06.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 33. Рівне, 2021. 256 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2021